

Сийплікі М. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Ужгородського національного університету
м. Ужгород, Україна*

ПРИМУШЕННЯ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасній Україні система забезпечення особи, суспільства та держави від кримінальних загроз уже не розглядається з позиції монополії держави. У зв'язку з цим проблема об'єднання зусиль усіх неурядових організацій, які можуть виявитися корисними в справі попередження проявів злочинності, а так само захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та інших суб'єктів, сьогодні є актуальною, як ніколи. Величезний резерв у цьому напрямку містить у собі приватна охоронна діяльність [1, с. 241].

Слід зазначити, що чинне кримінальне законодавство не містять безпосередньо норм, які посягають на охоронну діяльність. В законі акцент зроблено на посяганнях на державних діячів, співробітників правоохоронних органів або інших осіб, які здійснюють охоронну функцію, осіб, залучених до кримінального судочинства, суддів та їх близьких, яким надано охорону тощо. Вказані склади кримінальних правопорушень розташовані в різних розділах Особливої частини КК України. В цих кримінальних правопорушеннях законодавець бачить не лише посягання на життя, здоров'я та власність окремої людини – члена суспільства, а і на порядок управління, фундаментальні засади існування Української держави. Однак застосування зазначених норм ускладнюється проблемами тлумачення окремих положень чинного законодавства. Однією з таких проблем є питання об'єктивної сторони у складах кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганням у сфері охоронної діяльності.

На відміну від суб'єктивної сторони, ознаки якої вказують на психічні процеси, що проходять у свідомості особи, об'єктивна сторона кримінального правопорушення являє собою сукупність ознак, які визначають зовнішню сторону кримінального правопорушення і характеризують суспільно-небезпечне діяння (дію або бездіяльність), його негативні наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, який обумовив настання останніх, а також спосіб, місце, час, обстановка, засоби і знаряддя вчинення кримінального правопорушення. В даному випадку мова піде про примушування як спосіб вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності.

У загальноживаному сенсі примушувати означає вимагати чогось від іншої особи незалежно від її волі та бажання [3, с.683].

У більшості кримінально-правових норм, у яких примушування є способом учинення кримінального правопорушення, під ним розуміється застосування до потерпілого погроз або фізичного насильства для впливу на нього з метою змусити вчинити певні дії або відмовитись від вчинення дій. Так, у ст. 120 КК України встановлено відповідальність за доведення особи до самогубства, у ч. 2 ст. 142 – за незаконне проведення дослідів над людиною, у ч.2 ст. 143 – за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, ч.1 ст. 154 – за примушування до вступу в статевий зв'язок, у ст. 174 – за примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку, у ч. 2 ст. 180 – за перешкоджання здійсненню релігійного обряду, у ч.1 ст. 258-1 – за втягнення у вчинення терористичного акту, у ч.1 ст. 280 – за примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків, у ч.ч.1,3 ст. 300 – за ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, у ч.1,4 ст. 301 – за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, у ст. 355 – за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань тощо. У деяких статтях примушування є одним із способів втягнення особи в певну діяльність, наприклад, у ст. 258-1 КК України встановлено відповідальність за втягнення у вчинення терористичного акту, у ст. 303 – за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, у ст. 304 – за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність. Тобто, в цих випадках примушування є лише однією з операцій разом з обманом і підкупом. Але і в цих випадках примушування здійснюється шляхом погрози або різних проявів фізичного насильства. В окремих випадках законодавець під примушуванням розуміє, крім погроз та фізичного насильства, й інші дії. Наприклад, у ст. 154 КК України передбачено відповідальність за примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою, від якої потерпіла особа матеріально або службово залежать, або вказані дії поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої особи чи її близьких родичів, або з погрозою розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів. У цьому випадку винна особа використовує не тільки психічне та фізичне насильство як спосіб учинення цього кримінального правопорушення, а матеріальну чи службову залежність, під якими розуміється істотне погіршення матеріального становища потерпілого чи її близьких родичів або ж погіршення його службового становища або шантаж. Це стосується і статті 174 КК України, яка передбачає

кримінальну відповідальність за примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку шляхом насильства чи погрози застосуванням насильства або шляхом інших незаконних дій. Під іншими незаконними діями розуміються обман, погроза позбавленням будь-яких пільг, погроза звільненням працівника, виданням наказу чи розпорядження. Тобто, в цьому випадку поняття примушування охоплює не лише насильницькі дії, які є проявами фізичного чи психічного насильства, а й інші дії, які впливають на волю потерпілої особи та спонукають її до певних дій чи бездіяльності. У статті 342 КК України законодавець більш-менш чітко формулює способи примушення, якими є насильство або погроза застосуванням такого насильства. Ми підтримуємо позицію тих авторів, які чітко розрізняють поняття опору та примушення [3, с.24]. Водночас вважаємо, що не має рації у тих, хто вважає, що примушування є спеціальним видом опору [4, с. 49–50].

Висновки. На підставі викладеного, вважаємо за можливе стверджувати, що законодавець відносно чітко визначив способи примушення до виконання явно незаконних дій працівників правоохоронних органів та інших осіб. Ними є насильство (фізичне) або погроза застосуванням такого (фізичного) насильства.

Список літератури:

1. Сийпюкі М.В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія. Харків : Панов, 2019. 614 с.
2. Словник української мови: в 11 т./АН УРСР; Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 7. 760 с.
3. Загородников Н. И. Иные преступления против порядка управления : учеб. пособ. М. : Высш. школа МВД СССР, 1957. С. 24.
4. Елизаров П. С. Ответственность за посягательство на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников : учеб. пособ. Киев : КВШ МВД СССР, 1973. С. 49–50.